વ્યાકરણ-લેખન : શૈલીવિષયક સજ્જતા

પ્રાસ્તાવિક

સમગ્ર પાઠ્યપુસ્તકમાં ગદ્ય-પદ્યની અનેક કૃતિઓ છે. દરેક કૃતિની સાહિત્યસ્વરૂપની દૃષ્ટિએ એક ઓળખ છે. આત્મકથા, નવલકથા-ખંડ, નાટ્યાંશ, નવલિકાઓ, મુલાકાત, નિબંધ વગેરે ગદ્યકૃતિઓનો એમાં સમાવેશ છે. દરેક સાહિત્યસ્વરૂપને સ્વતંત્ર રીતે પોતીકી વિશેષતાઓ છે - વિષયવસ્તુની દૃષ્ટિએ તેમજ અભિવ્યક્તિની દૃષ્ટિએ. અભિવ્યક્તિ એટલે કૃતિમાં જે વિચાર-ભાવ-સંવેદન કે માહિતી વિષયવસ્તુરૂપે છે તેને વ્યક્ત કરવાની રીત. એ રીત કે તરેહની કેટકેટલી છટાઓ અહીં છે...!

'અમરનાથની યાત્રાએ' પાઠમાંનું શેષ નદીનું વર્ણન વાંચો કે 'સેલ્વી પંકજમ્' પાઠમાંનું ઓરડાનું વર્ણન વાંચો. બંને પરિચ્છેદમાં વર્ણન છે, પણ બંનેની ગદ્યછટા કે તરેહમાં પણ ભિન્નતા છે તે અનુભવો.

'નિશાળનો ઘંટ... છોકરાઓ જાણે ખીજવી રહ્યા હતા.' નદીના ધસમસતા પ્રવાહને વ્યક્ત કરવા લેખિકાએ મુગ્ધા કન્યકાની વાત કેવી રીતે કરી છે તે વાંચો. વસંતના એ સુસવાટા જાણે ટીખળી છોકરાઓના ખીજવી રહેલા અવાજ સાથે સાંકળીને સાદા વર્ણનને અર્થોચિત સૌંદર્ય આપવામાં લેખિકાએ યથાર્થ શબ્દો અને અલંકારોના વૈભવનો આપણને અનુભવ કરાવ્યો છે ! 'ઊજળાં, નિર્મળાં, ઉછાળા મારતાં, ઉતાવળમાં, વહી જતાં પાણીવાળી શેષ નદી...' – આ પંક્તિનો પાઠ કરતાં અનુસ્વારયુક્ત 'આં' કારાન્ત સ્વરોનો નાદ, નદીના ખળખળ વહેતા નિનાદ (જળનાદ)નો આપણા ચિત્તને આહ્લાદક અનુભવ કરાવે છે તે જુઓ. એ જ રીતે 'સેલ્વી પંકજમ્' પાઠમાંનું ઓરડાનું વર્ણન વાંચો :

'ઓરડો નાનો હતો, સાદો હતો; પરંતુ ખૂબ ચીવટથી સજાવેલો હતો...' એ પરિચ્છેદ વાંચો. અહીં પણ વર્ણન છે. જોકે બંને વર્ણનોમાં વિષયથી લઈને અભિવ્યક્તિમાં વર્ણનની છટા અલગ છે. નદીના ધસમસતા પ્રવાહના સૌંદર્યને પ્રગટ કરવા મુગ્ધા કન્યકા અને ટીખળી છોકરાઓને વ્યક્ત કરતા રૂપક અલંકારનો વિનિયોગ કર્યો છે, ને યથોચિત શબ્દોની વ્યંજનાએ વર્ણનમાં રંગ પૂર્યા છે, જ્યારે ઓરડાની સાદગી તેમજ સુઘડતા-સ્વચ્છતાની પછવાડે એક સ્ત્રીના સંસ્કાર તે જીવનશૈલીની સોડમ છે. અહીં કશા ભાષાલંકાર નથી. સાદી, સરળ ને સચોટ વાક્યરચના, સ્ત્રીના વ્યક્તિત્વને યથાર્થ રીતે પ્રગટ કરે છે.

આ સિવાય પણ કથાવસ્તુને અનુકૂળ એવી વાદ-વિવાદ, વિવરણાત્મક કે ભાષાની ઉત્કટતાને આધારે ભાવાત્મક લઢણોનાં પુષ્કળ ઉદાહરણો પાઠ્યપુસ્તકમાં છે. આપણે એ ઉદાહરણોને આધારે કથનરીતિ કે શૈલીના વૈવિધ્યને જાણવા-માણવાનો પ્રયત્ન કરીએ :

શૈલી

ભાષાની અભિવ્યક્તિની લઢણ, રીત કે તરેહને માટે 'ભાષાશૈલી' એવી સંજ્ઞા પ્રયોજાય છે. અગાઉ આપણે જોયું એ રીતે, શબ્દઘડતર અને શબ્દવિષયક સજ્જતાની કેળવણી માટે લખનાર (લેખક) જે શબ્દો કે શબ્દ-પદાવલિઓ પસંદ કરે છે તેને આધારે આ રીત કે શૈલી નક્કી થાય છે. બોલચાલના, તળપદા શબ્દો કે શબ્દ-પદાવલિઓથી બોલચાલની શૈલી બને છે, એમ શિષ્ટ શબ્દોથી કે શબ્દ-પદાવલિઓથી રચાતી શૈલીને શિષ્ટશૈલી કહે છે. જોકે બોલચાલની શૈલી કે શિષ્ટશૈલી કરતાં 'બોલચાલના ભાષાપ્રયોગ'ને 'શિષ્ટ ભાષાપ્રયોગ' કહેવાનું વધુ વાજબી ગણાય. નીચેના બે પરિચ્છેદ વાંચો :

1. '...હિમાલય અને બંગાળ, બેઉના રસ્તા પર કાશી નગરી પડતી હતી. કર્મસંજોગે હું ત્યાં આવી પહોંચ્યો હતો; પરંતુ ન હું હિમાલય ગયો, ન બંગાળ પરંતુ મનોમન તો હું એ બંને સ્થળે એકી સાથે પહોંચી ગયો. હું ગાંધીજી પાસે પહોંચી ગયો અને મને એમની પાસે હિમાલયની શાંતિ અને બંગાળની ક્રાંતિ બેઉ સાંપડ્યાં...' (સત્યાગ્રહાશ્રમ)
2. 'યુધિષ્ઠિર : મહાવિનાશના ખાતરમાં બીજું શું ઊગવાનું હતું ? લોહી પીને ઊછરેલા છોડ અમૃતફળ ઓછા આપવાના હતા ? લોહી અને આંસુનાં ઝાપટાંથી માનવની સંસ્કૃતિનો ફાલ બગડી જશે ઊલટો.'

'બોલચાલની શૈલી' કે 'શિષ્ટ શૈલી' હોય પણ કહેવાની રીત (કથનરીતિ) અલગ અલગ હોઈ શકે. પ્રથમ પરિચ્છેદમાં શિષ્ટ ભાષાપ્રયોગ છે, પણ લેખકે પોતાને (આત્મ) કેન્દ્રમાં રાખી (લક્ષી)ને રજૂઆત કરી છે, તેથી એને આત્મલક્ષી શૈલી

કહીશું, જ્યારે બીજા પરિચ્છેદમાં યુધિષ્ઠિર દ્વારા બોલાયેલો સંવાદ માત્ર વિષયને જ કેન્દ્રમાં રાખીને એટલે કે પોતાને કેન્દ્રમાં રાખ્યા વિના, લખાયો છે. આ શૈલીને વસ્તુલક્ષી કહી શકાય. યુધિષ્ઠિરના સંવાદમાં જોઈ શકાશે કે વિષયવસ્તુ, વસ્તુલક્ષી શૈલીમાં છે, પણ તાર્કિક દલીલો છે, સંવાદમાં તર્ક છે ને નિષ્કર્ષરૂપે 'માનવતાની સંસ્કૃતિનો ફાલ બગડી જશે' એમ સાર દર્શાવે છે.

લેખક વિષયની રજૂઆત વર્ણનરૂપે, ભાવ કે સંવેદનની અભિવ્યક્તિરૂપે કે દલીલો-તર્ક-રૂપે કે સમજાવટથી કરે એવું બને. એવું પણ બને કે આ બધાં રૂપો કે પાસાંને એક વિષયવસ્તુની અભિવ્યક્તિ માટે પણ ઉપયોગમાં લેવાં પડે. લેખક વિષયવસ્તુને કયા રૂપે પ્રગટ કરે છે તેને આધારે વિવિધ ગદ્યરૂપોને આકાર મળે છે. આમ, આત્મલક્ષી કે વસ્તુલક્ષી શૈલી-રજૂઆત, શિષ્ટ કે તળપદા ભાષાપ્રયોગો, વર્ણનાત્મક, વિવરણાત્મક, વાદાત્મક કે ભાવાત્મક એવી અભિવ્યક્તિ સાથે લેખકે વાપરેલા અલંકારો મળીને 'ભાષાશૈલી' કે અભિવ્યક્તિની 'રીત' બને છે.

1. વર્ણનાત્મક ગદ્ય

'મા'ત્માના માણસ'માંનું આ લખાણ વાંચો :

'સાવ નાનું ઘર હતું – પાટીદાર મહોલ્લાને છેડે-છેવાડે. આંગણામાં ભેંસ હતી, સામો કાથીનો ખાટલો હતો, એના પર બેઠી હીરા રાવજીને રમાડતી હતી. મણિભાઈને જોઈને સફાળી ઊભી થઈને સામી દોડી. મણિભાઈ સ્તબ્ધ થઈને એનું રૂપ જોઈ રહ્યો. ખાદીની જાડી, દોઢવેલી સાડી અને દાગીના વગરનો દેહ...'

અહીં ઘરનું અને હીરાનું વર્ણન છે. વાચક પોતે જ જોઈ રહ્યો હોય એવું વસ્તુલક્ષી નિરૂપણ શબ્દોની યોગ્ય ગોઠવણીના માધ્યમથી લેખિકાએ કર્યું છે.

હવે, 'અમરનાથ યાત્રાએ'નું આ લખાણ વાંચો :

'નદીના કાંઠા ઉપર, એક શાંત, એકાંત સ્થળ પસંદ કરી અમે ત્રણે ત્યાં બેઠાં. ભાથામાં આણેલી ગરમ વાનગીઓ ઠંડી પડી ગઈ હતી અને ઠંડી વાનગીઓ ગરમ બની ગઈ હતી અને કેટલીક વાનગીઓનું સ્વરૂપ એવું તો પલટાઈ ગયું હતું કે તે કઈ ચીજ છે તે પારખવું યોગબળથી જ કદાચ શક્ય બને!'

ઉપરનાં બંને લખાણો વાંચતાં-સરખાવતાં સમજાશે કે પહેલા વર્ણનમાં બાહ્ય પરિસ્થિતિનું વર્ણન છે. તો બીજા વર્ણનમાં આંતરિક પરિસ્થિતિ વર્ણવી છે. વર્ણનાત્મક ગદ્યની આ બંને છટાઓ એકથી વધુ વખત વાંચવાથી વિશેષ રીતે સમજાઈ જશે.

આ પ્રકારનાં વર્ણનમાં :

(1) પરિચ્છેદમાં એક જ કાળને કે અવસ્થાને રજૂ કરતાં વાક્યો વપરાયાં હોય છે.

(2) આખા પરિચ્છેદમાં એક જ સ્તરના અથવા સામાન્ય રીતે એક કક્ષાના-શિષ્ટશૈલી કે બોલચાલની શૈલીના શબ્દો, સમાસો, રૂઢિપ્રયોગો વગેરે વપરાયા હોય છે.

(3) વર્ણનમાં સચોટતા લાવવા અલંકારો વપરાયા હોય છે.

(4) વર્ણનમાં વિગતોનો ક્રમ હોય છે. ક્યારેક મહત્ત્વની વિગતોથી શરૂ કરી ઓછી મહત્ત્વની વિગતો તરફ અને ક્યારેક ઓછી મહત્ત્વની વિગતોથી શરૂઆત કરી વધુ મહત્ત્વની વિગતો તરફનો ક્રમ જાળવી રખાયો હોય છે.

2. ભાવાત્મક ગદ્ય

'સેલ્વી પંકજમ્'નું આ લખાણ વાંચો :

'એનું મોં, એનું રૂપ, એના હાવભાવ, એના બોલ, એની ચાલ, એની આગવી રીતો...એ...માત્ર...એ... કેવી મુક્ત! કેવી સાદી! કેવી સીધી! કેવી નિખાલસ! ક્યાંય ખોટી શરમ નહિ, કશી છેતરામણી, ચાલાકી નહિ. ઉઘાડી ચોપડી જોઈ લો; વાંચી લો, સમજી લો.

આ જ કૃતિનું બીજું લખાણ વાંચો :

'...કેવી નિર્મલ, નિર્દોષ ને નિખાલસ! શું તું તારા પૂર્વગ્રહમાંથી મુક્ત નહિ બની શકે? પણ એની મા...મા...કોની સાથે? કેવોય સંબંધ!..... હું મૂંગો બની ગયો.'

આ બંને પરિચ્છેદમાં –

કૃતિનાયકના ભાવસંવેદનોને લેખકે શબ્દોમાં ઢાળી આપ્યાં છે. 'સેલ્વી પંકજમ્'ના આંતરિક અને બાહ્ય વ્યક્તિત્વથી પ્રભાવિત થયેલ નાયકના ભાવવિશ્વને સુંદર રીતે અહીં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ કૃતિમાં ઠેર-ઠેર આવું ગદ્ય તમે અનુભવી શકશો.

આ પ્રકારના ગદ્યમાં મોટાભાગે :

(1) ઉદ્‌ગારસૂચક અને પ્રશ્નાર્થસૂચક વાક્યો વધુ વપરાય છે.

(2) આ ગદ્યમાં બહુધા આત્મલક્ષી રજૂઆત હોય છે, વળી બોલચાલની ભાષા વાપરવાનું વલણ વધુ હોય છે.

(3) તેમાં અંગતતાનો સ્પર્શ વધુ હોય છે. પોતાનો અભિપ્રાય, પોતાની વાત, હૃદયના ભાવો તીવ્રતાથી અને મક્કમતાથી આ ગદ્યમાં રજૂ થાય છે.

(4) વર્ણનની તીવ્રતા ઉત્તરોત્તર વધતી જાય છે અને ભાવ ગહન બનતા જાય છે.

(5) મોટાભાગે આ ગદ્યમાં કર્મણિરચનાઓ વપરાય છે.

(6) આ ગદ્યમાં ઓછાં ક્રિયાપદોથી કામ ચલાવી શકાય છે.

(7) ઓહો, વાહ, છટ્, ધિક્ જેવા શબ્દપ્રયોગો પણ આ પ્રકારના ગદ્યલખાણમાં ઉપયોગી બની શકે છે. નાટકના સંવાદલેખનમાં મોટાભાગે ભાવાત્મક ગદ્ય હોય છે.

3. વિવરણાત્મક ગદ્ય

વિવરણ એટલે સ્પષ્ટીકરણ. પોતાની વાતને કે વાતના વિષયને સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન આ ગદ્યમાં થાય છે. લખનાર દ્વારા પોતાના વિષયને સ્પષ્ટ અને સરળતાથી સમજાવવા માટે યોગ્ય શબ્દો-વાક્યો આ ગદ્યખંડમાં મુકાય છે.

'ઈશ્વર સર્વવ્યાપી' કૃતિમાંનો આ પરિચ્છેદ વાંચો :

'પરમેશ્વરને આ જગત સર્જવા માટે બહાર કંઈ પણ શોધવા જવું પડતું નથી. કડિયા-સુથારને ઘર બાંધવા માટે પથ્થર, માટી કે લાકડાં લેવા જવું પડે છે; કારણ કે એવા કામ માટે પરમેશ્વરે જે સાધનો કરી મૂક્યાં છે તેનો માત્ર ઉપયોગ એ કરી શકે છે. તેઓની શક્તિ પરમેશ્વર જેવી અનંત-અમાપ નથી કે એમને બહારનાં સાધનોની જરૂર ન પડે, પણ પરમેશ્વર તો અમાપ શક્તિવાળા હોવાથી સઘળું પોતાનામાંથી જ ઉત્પન્ન કરી શકે છે.

'ઉછીનું માગનારાઓ' કૃતિમાંનો આ પરિચ્છેદ વાંચો,

'ઉછીનું માગનારાઓ લગભગ અપરિગ્રહી..... ટાણાસર આપી જનાર વિરલ હોય છે.'

આ બંને ગદ્યખંડોનો અભ્યાસ કરવાથી ધ્યાનમાં આવ્યું હશે કે – પ્રથમ ખંડમાં પરમેશ્વરની અસીમ શક્તિને ઉદાહરણ દ્વારા પ્રગટ કરી છે. તો બીજા ખંડમાં ઉછીનું માગનારાઓની વૃત્તિ અને ટેવને વર્ણવી છે. ટૂંકમાં, બંને ખંડોમાં પરમેશ્વરની વૃત્તિ વિશે અને ઉછીનું માગનારા વિશે વિવરણ – સ્પષ્ટીકરણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

આ પ્રકારના ગદ્યમાં :

(1) જે-તે વિષયવસ્તુના સ્પષ્ટીકરણ માટે ઉદાહરણો પણ પ્રયોજવામાં આવે છે.

(2) ક્યારેક વર્ગીકરણ કે પૃથક્કરણ પણ કરવામાં આવે છે.

(3) 'આવાં કારણોસર', 'એટલે કે', 'બીજી રીતે કહીએ તો', 'સારાંશ એટલો કે', 'આમ જોતાં', 'મતલબ કે', 'ટૂંકમાં' –

જેવાં પદો આ ગદ્યમાં વાપરવામાં આવે છે.

(4) કેટલાંક વર્ણનાત્મક ગદ્યમાં લખાયેલાં લખાણને જરા જુદી રીતે વિવરણાત્મક ગદ્યમાં રૂપાંતર કરી શકાય; પણ બધાં જ વર્ણનાત્મક ગદ્યનું રૂપાંતર વિવરણાત્મક ગદ્યમાં ન પણ કરી શકાય.

4. વાદાત્મક ગદ્ય

વાતને જ્યારે દલીલના રૂપમાં, તર્કના રૂપમાં, આક્ષેપ કે બચાવના રૂપમાં રજૂ કરવાની હોય ત્યારે વાદાત્મક ગદ્ય ઉપયોગી બને છે.

'મા'ત્માના માણસ'માંથી આ પરિચ્છેદ વાંચો :

'એને સમજાતું નહોતું કે શું કરવું? સત્યાગ્રહીએ આવે વખતે ઉપવાસ કરવા જોઈએ, માતાપિતાને સમજાવવા જોઈએ, પેલું શું? હા-હૃદયપરિવર્તન કરાવવું જોઈએ... પણ ગાંધીજી ક્યાં એના બાપને ઓળખતા હતા ? એમને ક્યાં ખબર હતી કે વેણીભાઈ વીફરે એટલે પછી કોઈના નહિ? લાખ સમજાવો તોયે બધું પથ્થર પર પાણી જ.'

હવે, 'સેલ્વી પંકજમ્' કૃતિનો શરૂઆતનો જ આ પરિચ્છેદ વાંચો :

'...પ્રશ્ન થયો : મેં એક મોટી મૂર્ખાઈ તો નથી કરી ને? માત્ર એક જાહેરખબર વાંચીને, પત્રવ્યવહાર કરીને, પત્નીની પસંદગી કરવા હું છેક દક્ષિણમાં દોડી આવ્યો છું! થોડા વેરાન, થોડા શહેરિયા, પણ વધારે પડતા ગામઠી દેખાતા આ સ્થાનમાં વસતી યુવતી કેવી હશે? આદર્શની ઘેલછામાં, લાગણીઓના ઊભરામાં કંઈ ઉતાવળિયું પગલું તો નથી ભરાઈ ગયું ને મારાથી?'

હવે ઉપરના બંને પરિચ્છેદમાં કહેવાયેલી વાત બીજી રીતે કેમ કહી શકાય તે જોઈએ :

'એને શું કરવું તે સમજાતું નહોતું. સત્યાગ્રહીએ આવે વખતે ઉપવાસ કરવા જોઈએ, માતાપિતાને સમજાવવા જોઈએ અને તેમનું હૃદયપરિવર્તન કરાવવું જોઈએ. પણ ગાંધીજી તો એના બાપને ઓળખતા નહોતા. વેણીભાઈ વીફરે એટલે પછી કોઈના નહિ લાખ સમજાવો તોયે બધું પથ્થર પર પાણી જ.'

'પ્રશ્ન થયો : મેં એક મૂર્ખાઈ જ કરી ગણાય કદાચ. માત્ર એક જાહેરખબર વાંચીને, પત્રવ્યવહાર કરીને, પત્નીની પસંદગી કરવા હું છેક દક્ષિણમાં દોડી આવ્યો છું! થોડા શહેરિયા અને વધારે પડતા ગામઠી દેખાતા આ સ્થાનમાં વસતી યુવતીને જોવા આવવાનું પગલું ઘેલછામાં, લાગણીના ઊભરામાં ઉતાવળિયું જ ગણાય.'

અહીં ઉપરના બંને પરિચ્છેદમાં વાદાત્મક ગદ્ય છે. આ બંનેનું વર્ણનાત્મક ગદ્યમાં રૂપાંતર કરવામાં આવ્યું છે.

વાદાત્મક ગદ્યની લાક્ષણિકતાઓ આ પ્રમાણે હોય છે :

(1) દલીલો સીધી અથવા તર્કના રૂપમાં રજૂ કરાય છે.

(2) દલીલો કરતી વખતે એમ માની લેવામાં આવે છે કે આ વાતની સામે અન્ય દલીલો હશે. આ દલીલોનું ખંડન કરવા માટે 'એમાં બેમત નથી', 'એમાં શંકા નથી', 'એ તો સ્પષ્ટ જ છે કે', 'એટલા માટે જ', 'એક ને એક બે જેવી વાત છે', 'એ તો સર્વવિદિત છે'. 'દીવા જેવું સ્પષ્ટ છે'... વગેરે ભાષાપ્રયોગો આ ગદ્યમાં મુકાય છે.

(3) દલીલોને નકારાત્મક પ્રશ્નો રૂપે અથવા ક્યારેક સીધા પ્રશ્નો રૂપે રજૂ કરવામાં આવે છે. પ્રશ્નો રજૂ કરતી વખતે કેટલીક વખત અમુક બાબતો સ્વીકારી-માની લીધેલી જ હોય એ મુજબ રજૂઆત થાય છે. મોટાભાગે પ્રશ્નાર્થક વાક્યોનું બાહુલ્ય રહે છે.

(4) દલીલોના અંતે તારણ ખૂબ જ તર્કબદ્ધ રીતે કાઢવામાં આવ્યું છે – એ મુજબની રજૂઆત વાદાત્મક ગદ્યમાં હોય છે.

(5) ક્યારેક સરખામણીઓ, દૃષ્ટાંતો અને ભૂતકાળના અનુભવો પણ તેમાં રજૂ થાય છે.

ઉપસંહાર :

જ્યારે નિબંધ, અહેવાલ, પત્ર વગેરે લખો ત્યારે તેમાં વિષય અને મુદ્દાને અનુરૂપ વર્ણનાત્મક, ભાવાત્મક, વિવરણાત્મક અને વાદાત્મક ગદ્યનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પ્રસંગ-વિષયને અનુરૂપ તળપદી કે શિષ્ટ ભાષામાં આત્મલક્ષી કે વસ્તુલક્ષી રજૂઆત કરવી જોઈએ. એક જ વાત રજૂ કરવાની પદ્ધતિ-શૈલી દરેક વ્યક્તિની ભિન્ન રહે છે.

આવી વિવિધ શૈલીએ લખાયેલા ગદ્યખંડોના વાચનનો મહાવરો કરવાથી આ પ્રકારની શૈલીએ લેખનયાત્રા સરળ બને છે.

સ્વાધ્યાય

1. તમારા પાઠ્યપુસ્તકમાંથી અથવા બહારથી કોઈ એક શૈલીએ લખાયેલા ગદ્યખંડનું અન્ય શૈલીમાં રૂપાંતર કરવાનો મહાવરો કરો.

બધા જ પ્રકારની શૈલીએ લખવાની કુશળતા કેળવો.

પરીક્ષામાં બહારથી પણ આવા ગદ્યખંડો મૂકી તેને અન્ય શૈલીમાં રૂપાંતર કરવાનું પૂછી શકાય.

કાવ્ય-કંડિકાઓ

પરમેશ્વર તો પહેલું પૂછશે કોઈનું સુખ-દુ:ખ પૂછ્યું 'તું?
દર્દભરી દુનિયામાં જઈને કોઈનું આંસુ લૂછ્યું' તું?
કબૂતરોનું ઘુ ઘુ ઘુ...

– મીનપિયાસી

બસ એટલી સમજ મને પરવરદિગાર દે,
સુખ જ્યારે જ્યાં મળે ત્યાં બધાના વિચાર દે.

– 'મરીઝ'

નથી કમાયા કૈં જીવનની એ કમાઈ છે :
અમારે મન મૂડી અમારી માણસાઈ છે.

– અમૃત ઘાયલ

•